

1. PODLAGA ZA PRIPRAVO LETNEGA PROGRAMA UKREPOV

Zgornjo Mežiško dolino sestavljata območji občin Črna na Koroškem in Mežica. Dolina leži na severu Slovenije ob meji z Avstrijo. Bogata zgodovina pridobivanja in predelave svinčeve rude je v dolini pustila resne posledice. Emisije, ki so v povezavi s to dejavnosti dolga leta nastajale, so ostale v ozki dolini in današnje okolje je zelo obremenjeno s svincem in nekaterimi drugimi toksičnimi elementi (kadmij, arzen). Že v petdesetih letih prejšnjega stoletja so študije opozarjale na problematiko večjega tveganja za zdravje ljudi zaradi onesnaženega okolja, pa je industrija še vseeno rastla in vrhunec dosegla konec 70-tih let prejšnjega stoletja, ko se je trend obrnil in na prelomu stoletja se je kopanje rude ustavilo, ostala pa je svinčeva industrija, ki sedaj bazira na reciklaži odpadnih akumulatorjev.

V dolini je ostalo onesnaženje in predvsem tla so močno obremenjena s toksičnimi elementi, predvsem svincem in kadmijem. Poleg avtohtonih tal in trenutne industrije predstavljajo pomemben vir emisij svinca in kadmija tudi makadamske površine v naseljenih območjih Zgornje Mežiške doline. Material iz jalovine je že vseskozi predstavljal uporaben gradbeni material, po zaprtju rudnika pa se je odprlo predelovalno podjetje, ki iz jalovine pridobiva gradbeni material, kar je uporabo tega materiala še povečalo. Sicer v osnovi precej inerten material postane problematičen pri oblikovanju majhnih delcev – torej ob tvorbi prahu, ki se pojavlja ob mletju materiala, prometu na cestah iz tega materiala, ob rušenju sten iz tega materiala itd...

Skupina populacije z največjim tveganjem zaradi onesnaženosti okolja s svincem so otroci do sedmega leta starosti, ki zaradi fizioloških značilnosti, kot tudi zaradi načina obnašanja, v telo vnašajo in v njem vežejo večje količine svinca. V času intenzivnega razvoja telesa pridejo do večjega izraza tudi škodljivi učinki za zdravje. Da je obremenitev otrok v Zgornji Mežiški dolini s svincem nedopustna, sta pokazala Primerjalna študija onesnaženosti okolja v Zgornji Mežiški dolini med stanji v letih 1989 in 2001 (ERICo 2002) in projekt »Življenje s svincem« (ZZV Ravne 2004-2006). V zaključkih obojega je bila jasno izražena potreba po izboljšanju življenjskega okolja in znižanju tveganja za zdravje prebivalstva Zgornje Mežiške doline, podani pa so bili tudi predlogi in usmeritve kako se tega lotiti.

V letu 2007 je bil sprejet Odlok o območjih največje obremenjenosti okolja in o programu ukrepov za izboljšanje kakovosti okolja v Zgornji Mežiški dolini (Ur. l. RS, št. 119/07, »Odlok«), na podlagi katerega so se pričeli izvajati ukrepi za zmanjšanje izpostavljenosti in vnosa potencialno toksičnih elementov v telo. Ukrepi, ki se v okolju izvajajo so zato tudi usmerjeni predvsem v manjšo izpostavljenost in vnos svinca v telo prebivalcev, na prvem mestu mlajših otrok. Skupen cilj ukrepov je zmanjšati izpostavljenost ljudi toksičnim elementom (predvsem svincu) v okolju, osnovno merilo napredka pa vsebnost svinca v krvi najmlajših otrok, za katero želimo, da pade pod 100 µg/l pri praktično vseh otrocih iz Zgornje Mežiške doline (vsaj 95% otrok). Vsebnost svinca v krvi otrok je namreč dober kazalec prejema svinca v telo iz različnih virov izpostavljenosti. CDC (Centers for Disease Control and Prevention) že uvaja novo referenčno vrednost za svinec v krvi otrok (50 µg/l) zato si prizadevamo dvigniti tudi delež otrok s to, še nižjo vsebnostjo svinca v krvi.

Na podlagi 5. člena Odloka Vlada Republike Slovenije sprejme letne programe ukrepov za posamezno koledarsko leto. Letni program ukrepov je pripravilo Ministrstvo za kmetijstvo in okolje v sodelovanju z občinama Mežica in Črna na Koroškem ter Zavodom za zdravstveno varstvo Ravne na Koroškem.

2. IZHODIŠČA ZA LETNI PROGRAM UKREPOV

Od začetka izvajanja programa ukrepov za izboljšanje kakovosti okolja do danes je bil dosežen že precejšen napredek. Ukrepi v okolju so spremenili videz krajev, izboljšali bivalne pogoje za prebivalce in pripomogli k manjši izpostavljenosti prebivalcev težkim kovinam. Z izvedenimi ukrepi pa problema še zdaleč nismo ustrezno rešili, kar kažejo vrednosti svineca v krvi otrok, ki so se od začetka izvajanja ukrepov precej znižale, so pa še vedno bistveno višje, kot v drugih predelih Slovenije.

Zaskrbljujoče je tudi, da se je delež otrok s povišanimi vsebnostmi svineca v krvi v letu 2012 (v primerjavi z leti 2010 in 2011) nekoliko povešal. To povišanje je najbrž odraz težav pri izvajanju programa in dejstva, da bo za nadaljnji napredek potrebno še bolj natančno izvajanje ukrepov. Tukaj imamo v mislih predvsem izvajanje ukrepov na ugotovljenih žariščih, to je na ožjih lokacijah, kjer opažamo otroke s povišano vsebnostjo svineca v krvi in kjer je potrjena velika onesnaženost faktorjev okolja. V tem delu je potrebno ukrepe izvajati tudi na zemljiščih v zasebni lasti, ki so bila do sedaj praktično izključena iz programa. S pripravo dvoletnega plana se rešuje problem zastale dinamike in ponuja možnost uspešnega nadaljevanja programa. Nadaljevalo se bo z ukrepi prekrivanja makadamskih površin, mokrega čiščenja utrjenih površin, urejanja fasad, urejanja otroških igrišč ter varnih vrtov, v vrtcih pa s programom varovalne prehrane. V letu 2013 je predvideno okrepljeno izvajanje monitoringa zraka, tal in krvi otrok. Glede na izkušnje zadnjega leta je potrebno še okrepiti informacijsko motivacijski program za varovanje in krepitev zdravja, s poudarkom na varnem bivanju v onesnaženem okolju. V nadaljevanju programa bo potrebno nekoliko več narediti še predvsem na področju sanacije onesnaženih avtohtonih tal in zajezi širjenje obstoječih emisij ter v večji meri vključiti najbolj prizadeta območja, pa čeprav se nahajajo na zasebnih zemljiščih.

Program v Zgornji Mežiški dolini je dobro zastavljen in prinaša rezultate, je pa v fazi, ko je potrebna nadgradnja v smislu večje natančnosti pri definiranju in izvajanju ukrepov, ter vključevanje problemskih območij, ki so bile do sedaj vključene v manjši meri. Vedno večji je potreba po individualnem pristopu z usmerjenim svetovanjem in iskanjem dejavnikov tveganja ter ustreznih rešitev za zajezi oziroma zmanjševanje le-teh. Pri tem je potrebno paziti na izbor ukrepov, ki so uresničljivi v praksi in jih ljudje, ki so jim ukrepi namenjeni, pozitivno sprejmejo. Iskanje primernih rešitev zahteva kompromise in sodelovanje različnih deležnikov – stroke, politike, gospodarstva in javnosti, sicer še tako dobre zamisli ne zaživijo oz. ne prinesejo zelenih rezultatov. To sodelovanje je tudi pogoj za uspešen zaključek programa in vzpostavitev pogojev za nadaljnji razvoj Zgornje Mežiške doline.

Nekateri ukrepi za izboljšanje kakovosti okolja v ZMD za leti 2013 in 2014

Zamenjava onesnažene zemlje in zasejanje trave na javnih površinah, ki so namenjene zadrževanju otrok

- Zamenjava zemlje pri otroških igralih na Poleni in ureditev igrišča pri »Bognarjevi ridi« v Rudarjevem.

Preplastitev javnih površin, po katerih se gibljejo in zadržujejo otroci

- Preplastitev Fužinarske poti, Partizanske ceste, Lenartove ulice in Knapovške ulice – Narodni dom.
- Ureditve površin na območju starega pokopališča, Polene, zemljišča med bloki (Trg 4. aprila 6), območja Zimmerle in cestnega priključka RII.
- Preplastitve na območju Pristave, v Rudarjevem, centru Črne, Lampreč.
- Ureditve cest in dvorišč v Žerjavu (Tenez – Špeh, center) in pri kmetijah (Topla, Jazbina, Koprivna, Javorje, Ludranski vrh...).

Mokro čiščenje javnih površin

- Mokro čiščenje utrjenih površin z namenskim strojem na utrjenih površinah v kraju Mežica in okoliških zaselkih, na lokalnih cestah v skupni dolžini 30 km, pločnikih v skupni dolžini 4 km in v križiščih ter parkiriščih.
- Čiščenje lokalnih in nekategoriziranih cest in javnih površin na območju občine Črna na Koroškem in Žerjava z delovnim vozilom Boschung. Predvideno je čiščenje 3 x na teden.

Ureditve golih javnih površin z rastlinskimi prevlekami

- Sanacija brežine ob cesti Jasa – Stane v Ludranskem vrhu.

Določitev lokacij za varno vrtnarjenje

- Ureditve varnega vrta v Žerjavu in površin za vrtnarjenje v Črni.

Dodeljevanje subvencij za zagotovitev varovalne prehrane javnim vzgojno izobraževalnim zavodom in drugim javnim zavodom za vzgojo, izobraževanje in zdravstveno varstvo otrok

- Izvajanje programa dopolnilne varovalne prehrane v vrtcih Črna, Žerjav in Mežica.

Ocena onesnaženja v širšem bivalnem okolju

- Izvajanje meritev obremenjenosti okolja (tla, zrak, voda, pridelki...) na območjih izven predela največje onesnaženosti, kjer bivajo in gospodarijo ljudje.

Čiščenje fasad in ostrešij stavb, namenjenih prebivanju

- Sanacije fasade na objektu Center 52 in čiščenje podstrešja na objektih vrtec Črna na Koroškem in Žerjav.

Vzpostavitev in izvajanje obveščanja in ozaveščanja prebivalcev o možnih virih strupenih kovin in načinih zmanjšanja njihovega vnosa v telo ter o varni in varovalni prehrani

- Prispevki, obvestila, delavnice za različne cilje skupine in ostale aktivnosti, ki jih izvaja ZZV Ravne.

Monitoring prašnih delcev v zraku

- Nadaljevanje izvajanja monitoringa prašnih delcev v zraku na lokaciji v Žerjavu in izvedba meritev na lokaciji v Rudarjevem.

Monitoring tal in vode

- Izvajanja meritev na površinah, kjer so bili izvedeni in kjer so predvideni ukrepi za izboljšanje kakovosti okolja ter na lokacijah, kjer živijo otroci s povišano vsebnostjo svinca v krvi.

Koordinacija priprave letnih programov ukrepov in poročil o izvajanju programa ter strokovni nadzor nad izvajanjem ukrepov iz tega odloka na operativni ravni

- Koordinacija priprave plana ukrepov, koordinacija nalog na letni ravni, spremljanje stanja na terenu, evalvacija z oceno napredka, priprava poročil.